

1994, 1997-98, 2001 ve 2008 Krizleri ve Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri

The 1994, 1997-98, 2001 and 2008 Crises and their Impacts on the Turkish Economy

Prof. Dr. Özlen Hiç [ID 0000-0002-2308-3393](#)

Prof. Dr. Ayşen Hiç Gencer [ID 0000-0001-9556-9416](#)

Abstract

This article examines the impacts of four major economic and financial crises that significantly affected Turkey's economic stability and growth: the 1994 crisis, the 1997-98 Asian crisis, the 2001 Turkish crisis, and the 2008 global crisis. The 1994 crisis was triggered by a sudden currency depreciation and resulted in a severe economic contraction. It revealed the vulnerabilities of the Turkish financial system and highlighted the need for structural reforms to improve fiscal discipline and monetary policy. The 1997-98 Asian financial crisis had a ripple effect on Turkey, leading to a sharp decline in exports, capital outflows, and a banking crisis. The Turkish Lira came under intense pressure, and the government had to implement stabilization measures with support from international institutions. The 2001 Turkish economic crisis stemmed from high public debt, banking sector weaknesses, and a loss of investor confidence, which led to a significant depreciation of the Turkish Lira, a banking sector restructuring, and the implementation of economic reforms. The 2008 global financial crisis, originated in the United States. The collapse of Lehman Brothers triggered a sharp decline in global demand, leading to a decline in Turkey's exports. The government implemented stimulus measures to mitigate the impacts of the crisis and prevent a severe recession. Overall, these crises exposed vulnerabilities in Turkey's economy and highlighted the importance of implementing structural reforms, improving financial regulations, and maintaining macroeconomic stability. The Turkish economy has demonstrated resilience in recovering from these crises, but ongoing challenges remain in sustaining long-term economic growth and stability.

1 1994 Ekonomik Krizi

1994 yılında Türkiye, ciddi bir ekonomik krizle karşı karşıya kaldı. Bu krizin etkileri arasında rekor düzeyde bir enflasyon oranı (%100'ün üzerinde), GSMH'de %6,2'lik bir düşüş, döviz kurlarında ve faiz oranlarında büyük artışlar yer aldı.

Ekonomik kriz, 1992 yılından itibaren artan bütçe açıkları, yüksek dış borç, yüksek enflasyon, düşük üretkenlik ve yatırım eksikliği gibi faktörlerin birleşimiyle tetiklendi. Kriz sonrasında IMF destekli programlar uygulandı ve ekonomik istikrar sağlanması hedeflendi. Ancak, bu programların uygulanması sırasında ekonomik büyüme ve istihdam düşüş yaşadı ve toplumun ekonomik zorluklarla mücadelesi devam etti.

O dönemde kamu maliyesindeki sorunlar, yüksek dış borç ve genişleyici politikaların gerektirdiği yüksek kamu harcamaları nedeniyle bütçe açıkları artmıştı. Döviz ve faiz oranları da düşük tutularak özel yatırımlar ve tüketim harcamalarının teşvik edilmesi amaçlanmıştı.

Bu politikalar kısa vadede ekonomik büyümeyi ve istihdamı artırdı, ancak uzun vadede sürdürülemez hale geldi. Kamu borcu ve faiz yükü hızla arttı, bütçe açıkları büyüdü ve enflasyon yükseldi. 1994 yılında uluslararası sermaye çıkışları nedeniyle bu sorunlar daha da kötüleşti ve Türkiye IMF'den yardım paketi almak zorunda kaldı. Bu süreçte Türkiye'nin dış borçları hızla arttı ve bu da sonraki yıllarda ekonomik sorunların devam etmesine yol açtı.

Dönemin başbakanı Tansu Çiller, bütçe açığı finansmanında faiz maliyetini düşürmek amacıyla dış borçlanma kısıtlamalarını kaldırdı. Artan bütçe açıkları, artan dış borçlanma ile finanse edildi. Çiller hükümeti, bütçe açığının finansmanı için yüksek faizli dış borçlanmaya ağırlık verdi. Bu politika, Türkiye'nin uluslararası finans piyasalarına olan borcunu artırdı ve ekonomik krizin derinleşmesine yol açtı. Ayrıca, Çiller hükümeti döneminde özelleştirmeler hızlandırıldı, ancak bu politika eleştirilere ve sorunlara neden oldu. Tansu Çiller'in başbakanlık döneminde uygulanan politikalar, dış borçlanma kısıtlamalarının kaldırılması ve yüksek faizli dış borçlanmaya yönelme kararı gibi nedenlerle eleştirildi. Bu durum Türkiye'nin uluslararası finans piyasalarına olan borcunun artmasına ve ekonomik kriz riskinin yükselmesine yol açtı.

Yüksek faizli dış borçlanmanın tercih edilmesi, bütçe açığının finansmanını kolaylaştırmış olsa da uzun vadede sürdürülemez bir yol olarak görüldü. Çünkü bu politika, ekonomik istikrarı tehlikeye atarak Türkiye'nin ekonomik bağımsızlığını ve kalkınmasını olumsuz etkileyebilirdi. Eleştirilenler, daha sürdürülebilir ve dışa bağımlılığı azaltacak ekonomik politikaların benimsenmesini önerdiler.

Öte yandan, Çiller hükümetinin hızlandırdığı özelleştirme politikası da eleştirilere neden oldu. Özelleştirmelerin hızlı bir şekilde gerçekleştirilmesi, bazı kamu kurumlarının özelleştirme sürecinde değerinin altında satılmasına

ve bazı sektörlerde rekabetin azalmasına yol açtı. Ayrıca, özelleştirme sürecinin şeffaflık ve adil rekabet ilkelerine uygun yürütülmediği iddiaları da ortaya atıldı.

Merkez Bankası ise, iç borçlanma maliyetini düşürmek için kredilerini halka açık hale getirmeyi, kaynaklarını doğrudan halka sunmayı ve para basmayı tercih etti. 1993 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden aldığı yetkiyle Merkez Bankası'nın halka verilen kredi limitini iki katına çıkaran Kanun Hükmünde Kararname'yi çıkardı. Bu yöntemle devlet tahvillerinin ve hazine bonolarının emisyonunu azaltmayı ve böylece bütçedeki faiz maliyetlerini azaltmayı umuyordu.

Ancak, Merkez Bankası'nın bu politikası da enflasyonu dizginleyemedi ve aksine enflasyon oranlarını daha da artırdı. Ayrıca, artan para arzı, döviz kuru baskılarını da artırdı ve Türk lirasının değer kaybına neden oldu. Sonuç olarak, 1994 yılında Türkiye'de ekonomik kriz patlak verdi ve ülke, IMF ile bir acil kredi anlaşması imzalamak zorunda kaldı.

Dönemin Merkez Bankası Başkanı Bülent Gültekin, devalüasyon söylentileri üzerine Ocak 1994'te hükümete bir uyarı niteliğinde istifa etti. Bu olay, hükümetin ekonomi yönetimindeki tutarsızlığı ve krize karşı alınacak önlemlerdeki yetersizliği açığa çıkarmış oldu.

Bu dönemde kurlar ve faizler üzerinde baskı yapılmasına rağmen, tasarruf sahipleri ve yatırımcılar ve spekülâtörler gerçekleşmesi an meselesi olan devalüasyon korkusu ile devlet bankalarını ve hazine tahvili piyasasına güvenmediler ve döviz alımına yöneldiler. Aynı zamanda, ekonomide artan riskler nedeniyle uluslararası finans kuruluşları tarafından Türkiye'nin kredi notu düşürüldü ve Türkiye'ye verilen dış krediler fiilen durdu.

Bu durum, Türkiye'nin ekonomik krizine yol açtı ve enflasyon oranları rekor seviyelere çıktı. Döviz kurları yükseldi ve hükümet, döviz üzerindeki kısıtlamaları arttırmak zorunda kaldı. Ayrıca, bankaların bilançoları büyük ölçüde kötüleşti ve birçok banka iflas etti. Bunun sonucunda, hükümet bankaları kurtarmak için önemli miktarlarda para harcamak zorunda kaldı. 1994 Krizi, Türkiye'nin ekonomik gelişmesinde önemli bir dönüm noktasıydı ve hala Türkiye'nin ekonomik politikalarını etkileyen birçok faktörün temelini oluştuyordu.

İnsanlar TL mevduatlarını dövize çevirmek için bankalara baş vuruyordu. Bankalara ve devlete güvenmeyen pek çok kişi de yabancı paralarını nakit olarak talep ediyordu ve bunları "yastık altı"nda tutmayı tercih ediyordu. Zaten sağlıksız olan üç küçük bankanın iflas etmesine izin verildi. Ancak bu panik ortamında diğer daha sağlıklı bankaların da likidite problemi yaşamasını engellemek üzere, hükümet depozitoların geri ödenmesini garanti altına aldı.

Bu süreçte Merkez Bankası, bankaların likidite sorunlarına çözüm olarak repo ihalelerine başladı ve bankalara kısa vadeli kredi imkânı sağladı. Ayrıca, Merkez Bankası faiz oranlarını yükselterek TL'nin değerini korumaya çalıştı ve döviz kuru dalgalanmalarını önlemek için müdahale etti. Ancak bu müdahaleler yeterli olmadı ve 22 Şubat 1994'te TL'nin devalüasyonu kaçınılmaz hale geldi. TL, %50 değer kaybederek ABD doları karşısında 1,555,000 TL'ye kadar düştü. Bu devalüasyon sonrası enflasyon oranları daha da arttı ve halkın alım gücü düştü.

Nisan 1994 itibariyle ABD doları kuru yaklaşık 15.000 TL'den (14.487) 38.000 (38.495) TL'ye yükseldi. 1994 yılı sonunda da enflasyon %100'ün üzerine çıktı. Bu süreçte döviz kurlarında yaşanan ani yükselişler, enflasyonu tetikleyerek ekonomik krizi daha da derinleştirdi. Bu dönemde Türkiye'de yaşanan enflasyon oranı, 1994 yılının sonunda %125,6'ya ulaştı. Krizin etkileri uzun süre hissedildi ve ekonomiye olan güveni sarsarak yatırımları olumsuz yönde etkiledi.

Tasarruf sahiplerinin ve spekülâtörlerin bankalara olan güvensizliği ve temkinli tutumları nedeniyle, hazine bonolarının faiz oranları önemli ölçüde yükseldi. Bankaların likidite sorunu ve devlet tahvillerine olan talebin artması sonucunda, hazine bonolarının faiz oranları ciddi şekilde artış gösterdi. Özellikle Nisan 1994'ten itibaren dolar kurundaki artışın etkisiyle faiz oranları %400'lere kadar yükseldi. Bu durum hem devletin borçlanma maliyetini artırdı hem de ekonomik durgunluğu derinleştirdi.

Nisan 1994'te, banka mevduatlarının güvence altına alınmasının yanı sıra, hükümet bütçe açığını azaltmak amacıyla Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT) ürünlerinin fiyatlarını yaklaşık %50 oranında artırdı. KİT ürünlerinin fiyatlarında yapılan artış, hükümetin bütçe açığını azaltma kararıydı. Bu kararlar birlikte, elektrik, doğalgaz, su gibi KİT ürünlerinin fiyatları önemli ölçüde arttı. Bu artış, zaten zor ekonomik koşullar altında olan halkın durumunu daha da zorlaştırdı ve enflasyonu artırdı.

Temmuz ayında, Türkiye IMF ile stand-by anlaşması imzalayarak piyasalarda yeniden güven ortamı oluşmasını sağladı ve 1995 yılına gelindiğinde ekonomi toparlanma sürecine girdi. Temmuz 1994'te Türkiye, IMF ile üç yıllık bir stand-by anlaşması imzaladı. Bu anlaşma, Türkiye'ye 740 milyon dolarlık bir kredi sağladı ve hükümetin ekonomik reformları uygulamaya devam etmesi şartıyla yılda 1,4 milyar dolar daha fazla kredi imkânı tanıdı. Anlaşmanın imzalanması, piyasalarda bir miktar güven oluşmasına katkıda bulundu, ancak Türkiye hala ekonomik zorluklarla mücadele etmek zorundaydı. 1995 yılına gelindiğinde ekonomi toparlanmaya başladı ve IMF'nin desteklediği reformlar ve alınan önlemler, ekonomik istikrarın yeniden sağlanmasına yardımcı oldu.

1994 krizi, politikacıların etkisiz yönetimlerinden kaynaklanmaktaydı ve özellikle Başbakan Çiller'in ekonomiyi doğru şekilde yönetmemesinden kaynaklanıyordu. Dönemin SHP lideri Erdal İnönü ise krizin çözümü için

alternatif öneriler sunmuştu. Diğer taraftan, Karayalçın ise olayları sadece seyirci gibi izlemekteydi. Krizin nedenleri arasında uluslararası finansal piyasalardaki gelişmeler ve Türkiye ekonomisindeki yapısal sorunlar da önemli bir rol oynamaktadır.

2 1997-98 Küresel (Asya) Finansal Krizi

1997-98 küresel finansal krizi, özellikle Asya'da patlak veren bir finansal krizdir. Kriz, 1997'de Tayland'ın para birimi bahtın değer kaybetmesiyle başladı ve diğer Asya ülkelerine de sıçradı. Kriz, uluslararası finansal piyasalarda aşırı borçlanmanın ve yatırımların yarattığı spekülasyonlar nedeniyle meydana geldi.

Krize, Asya ülkelerinde bankaların iflas etmesi, borsaların çökmesi, para birimlerinin değer kaybetmesi, faiz oranlarının yükselmesi ve ekonomik büyümenin yavaşlaması gibi bir dizi etken neden oldu.

Asya ülkelerindeki kriz, bir dizi etkenin bir araya gelmesi sonucunda ortaya çıktı. Bankaların iflas etmesi, borsaların çökmesi, para birimlerinin değer kaybetmesi, faiz oranlarının yükselmesi ve ekonomik büyümenin yavaşlaması gibi faktörler, krizin temel nedenlerinden bazılarıdır. Bankaların kötü kredi uygulamaları ve yetersiz denetimler nedeniyle iflas etmesi, finansal istikrarı ciddi şekilde etkiledi. Aynı şekilde, spekülasyon balonlarının patlaması, borsalarda büyük düşümlere ve yatırımcı güveninin azalmasına yol açtı. Para birimindeki hızlı devalüasyonlar, enflasyonu artırdı ve dış borç yükünü artırdı. Yüksek risk algısı ve para birimi baskıları, faiz oranlarının hızla yükselmesine neden oldu ve ekonomik aktiviteyi olumsuz etkiledi. Son olarak, küresel talep düşüşü ve finansal sorunlar, Asya ülkelerindeki ekonomik büyümeyi yavaşlattı ve bölgede geniş çaplı ekonomik sıkıntılara neden oldu.

Bu durum, sadece Asya ülkelerini değil, dünya ekonomisini de etkiledi ve küresel bir finansal krize dönüştü. 1997-98 Küresel Finansal Kriz, Güneydoğu Asya ve Rusya dahil olmak üzere birçok ülkede önemli ekonomik sorunlara neden oldu. Ekonomik büyümenin yavaşlaması ve para birimindeki devalüasyonlar, finansal piyasalarda çöküşe neden oldu.

Kriz, IMF ve diğer uluslararası finans kuruluşlarının müdahalesiyle kontrol altına alınmaya çalışıldı. Ancak, bu müdahaleler uzun vadede etkili olmadı ve krizin etkileri, Asya ekonomileri ve dünya ekonomisi üzerinde uzun vadeli etkilere neden oldu.

2.1 1997-98 Küresel Finansal Kriz ve Türkiye

Burada çok önemli bir soru soru, Türkiye'nin 1997 ve 1998 yılları boyunca küresel finansal krizin olumsuz etkilerine rağmen Türkiye'de ekonomideki dengelerin neden çok fazla bozulmamış olmasıydı.

Türkiye'nin 1997 ve 1998 yılları boyunca küresel finansal krize karşı nispeten dirençli kalmasının birkaç nedeni vardır. Bunlar arasında:

- Bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması: Türkiye, 1990'ların ortalarında ciddi bir bankacılık krizi yaşadı ve bu krizin ardından bankacılık sektörü yeniden yapılandırıldı. Bankaların denetimi sıkılaştırıldı ve riskli kredilerin takibinde daha etkin bir yaklaşım benimsendi. Bu, Türkiye'nin finansal sektörü için sağlam bir temel oluşturdu.

- İhracatın artması: Türkiye, 1990'ların sonlarına doğru ekonomisini dışa açarak ihracata dayalı bir büyüme stratejisi benimsedi. Bu sayede Türkiye'nin dünya pazarlarına erişimi arttı ve ekonomik büyüme sürdürülebilir hale geldi.

- IMF desteği: Türkiye, 1990'ların sonlarında IMF'den önemli miktarda finansal destek aldı. Bu destek, Türkiye'nin dış borçlarını yeniden yapılandırmasına ve mali disiplini sağlamasına yardımcı oldu.

- Güçlü kamu maliyesi: Türkiye, 1990'ların sonlarında kamu maliyesi açıklarını önemli ölçüde azaltmayı başardı. Bu, Türkiye'nin ekonomik istikrarını korumasına ve krizlere karşı daha dirençli hale gelmesine yardımcı oldu.

2.2 1997-98 Küresel Finansal Krizin Ekonomik Nedenleri

Türkiye'nin 1997 yılına kadar dengelerin çok fazla bozulmamasının bir nedeni de siyasi güvendi. Son hükümet değişikliği, iyileşme umutlarını artırmıştı.

Ama esas olarak, ekonomik sebebe gelince, zaten Türkiye'ye çok fazla fon akmaktaydı Dolayısıyla Türkiye'ye akan fonların azalması, uzun vadede derinleşse de kısa vadede sadece ufak bir olumsuz etki yarattı.

Fakat 1998 yılında Rusya'da yaşanan ekonomik kriz, Türkiye'deki ekonomik dengeleri ciddi şekilde etkiledi. Rusya, Türkiye'nin en önemli ticari ortaklarından biriydi ve kriz, Türkiye'ye olan ihracatı azalttı. Bunun yanı sıra, Rusya'daki krizle birlikte dünya ekonomisi de daralmış ve Türkiye'ye olan yabancı sermaye akışı da azalmıştı. Bu durum, Türkiye'nin ekonomik büyüme hızını yavaşlattı ve döviz kuru dalgalanmalarına yol açtı.

Yine de Türkiye, IMF'nin yardımı ve düzenlediği ekonomik reformlarla bu olumsuz etkileri azaltmayı başardı. IMF'nin 1998 yılında Türkiye'ye sağladığı 11 milyar dolarlık kredi, Türkiye'nin ekonomik istikrarını korumasına yardımcı oldu.

Ayrıca Türkiye, IMF tarafından talep edilen ekonomik reformları uygulayarak, ekonomik dengeleri korumayı başardı. Bu reformlar arasında kamu harcamalarının kısıtlanması, özelleştirme programlarının hızlandırılması ve finansal sektörün düzenlenmesi gibi adımlar yer almaktaydı.

Bunun yanı sıra Türkiye, dünya ekonomisindeki toparlanmayla birlikte yeniden dış ticaret hacmini arttırmaya başladı. 1999 yılında IMF, Türkiye'ye 4 milyar dolarlık yeni bir kredi sağladı ve Türkiye, ekonomik istikrarını sürdürerek küresel finansal krizin etkilerini azaltmayı başardı.

IMF'nin sağladığı bu kredi ile Türkiye, devlet harcamalarını kısarak, bankacılık sektörünü yeniden yapılandırarak ve mali disiplini koruyarak ekonomik istikrarını sürdürdü. Bu süreçte, dünya ekonomisindeki toparlanma da Türkiye'ye yardımcı oldu ve dış ticaret hacmi arttı. Ancak yine de kriz sonrası dönemde Türkiye'nin ekonomik gelişimi hala zorlu bir süreçti ve bazı sektörlerde ve bölgelerde sıkıntılar devam etti.

1997-1998 küresel mali krizi sırasında Türkiye, Merkez Bankası'nda 20 milyar doların üzerinde rezerv bulundurarak mali fonların olumsuz etkilerine karşı tedbir almıştır. Fakat uzun vadede küresel mali krizin olumsuz etkileri, yapısal reformların gerçekleştirilememesinden kaynaklanan olumsuz etkilere eklenince Türkiye, DSP-MHP-ANAP koalisyonu döneminde 1999 yılı sonuna doğru (ve 2000 ve 2001'i de sürecek olan) ekonomik krizle yüz yüze gelmiştir.

Özellikle 1999 yılında Türkiye'de yaşanan deprem, Körfez Savaşı sonrası ekonomik kriz, siyasi belirsizlikler ve hükümetin aldığı yanlış kararlar gibi faktörlerin de etkisiyle Türkiye'nin ekonomik krizle karşı karşıya kaldığı söylenebilir. Bu süreçte Türkiye, IMF ve diğer uluslararası kuruluşlarla iş birliği yaparak ekonomik reformlar gerçekleştirmeye çalıştı ve 2001 yılında ekonomik krizin üstesinden gelmeyi başardı. Ancak bu süreç, Türkiye'nin ekonomik açıdan daha güçlü bir yapıya sahip olması için yapısal reformların yapılması gerektiğini bir kez daha ortaya koymuştur.

3 2001 Şubat Türkiye Ekonomik Krizi

2001 yılı şubat ayında Türkiye, yine ciddi bir ekonomik krizle karşı karşıya kaldı. Bu krizin nedenleri arasında, yüksek kamu borcu, düşük tasarruf oranları, yetersiz mali yönetim, politik istikrarsızlık, bankacılık sektöründeki zayıf yönetim ve yüksek faiz oranları yer alıyordu. Kriz, 2000 yılının sonlarından itibaren artan bir şekilde hissedilmeye başlamıştı.

Bu kriz, ülkenin finansal sistemini sarsarken, Türk lirasının değer kaybı ve yüksek enflasyon gibi ekonomik sorunlarla da mücadele etmek zorunda kaldı. Hükümet, krizle başa çıkmak için bir dizi önlem aldı, ancak bu önlemler yeterli olmadı ve kriz devam etti. Krizin etkisiyle birçok banka iflas etti, işsizlik arttı, insanların alım gücü azaldı ve sosyal huzursuzluk arttı.

Esasında 2001 yılında Türkiye'de yaşanan ekonomik krizin "Kara Çarşamba" olarak da bilinen patlamasının nedeni görünürde siyasiydi. MGK (Milli Güvenlik Kurulu) Başkanı Ahmet Necdet Sezer'in 19 Şubat'taki toplantısında Anayasa'ya işaret etmiş (Anayasa kitabını masaya bırakmış, ancak Ecevit'in yorumuna göre Sezer mecazi olarak kitabı Ecevit'in yüzüne atmıştı) ve hükümetin eylem ve kararlarında Anayasa'ya saygı göstermesi gerektiğini belirtmişti. Birçok gözlemci, aslında Sezer'in daha sonra yolsuzluk ve yolsuzlukla mücadele sorununu vurgu yaptığına da dikkat çekiyordu.

Ecevit'in o sırada sağ kolu olan Hüsamettin Özkan'ın da isteği üzerine Ecevit toplantıdan ayrıldı. Olay, dövizde kurunda çıpa uygulamasının çöküşünü ile birlikte çok ciddi bir ekonomik krizin kıvılcımını da yakmış oldu.

Dövizdeki çıpa uygulamasının çökmesi, Türk lirasının ani değer kaybına ve enflasyonun artmasına neden oldu. Ayrıca, hükümetin IMF ile yapılan anlaşmaya uygun olarak ekonomide yapılması gereken reformları gerçekleştirememesi de krizi derinleştirdi. Hükümetin siyasi krizi ile birleşince, yatırımcılar ve piyasalar güvenlerini kaybettiler ve Türkiye'nin yabancı sermaye çekme kapasitesi azaldı.

Gerçek şuydu ki, enflasyon ile döviz kuru çıpası arasında büyüyen fark ve ödemeler dengesi zorlukları nedeniyle, ekonomi zaten kriz ortamı oluşmuştu, sadece herhangi bir tetikleyici bekliyordu- ve işte bu tetikleyici, 19 Şubat MGK toplantısında cumhurbaşkanı ile koalisyon hükümeti arasındaki siyasi uyumsuzluk oldu.

22 Şubat'ta çıpa uygulaması terk edildi ve döviz kurları dalgalanmaya bırakıldı. Kurlar hızla yaklaşık %40 oranında yükseldiler (ABD doları 689 bin TL'den 964 bin TL'ye yükseldi.) Borsa endeksi ise bir günde %14,7, üç gün içinde ise %18,1 oranında düştü. Faiz oranları fırladı. 23 Şubat'a kadar günlük faiz oranı %760'lara kadar yükseldi ve sonraki günlerde daha da yükseldi.

Bu olaylar sonucunda Türkiye, 2001 yılında büyük bir ekonomik krize girdi. Bankalar iflas etti, işletmeler kapandı ve milyonlarca insan işsiz kaldı.

İki büyük kamu bankası olan Ziraat Bankası ve Halk Bankası borç yükümlülüklerini yerine getiremedi. Bu durum, finansal sistem üzerinde ciddi bir baskı yarattı, birçok firma iflas etti ve bu da yeni bir işsizlik dalgası yarattı.

Koalisyon hükümeti, ekonomik krizle başa çıkmak için çok fazla prestij ve aynı zamanda da güvenilirlik kaybetti.

Türkiye ekonomisinde derin bir iz bırakan bu kriz, Türkiye'nin IMF ile bir Stand-By anlaşması yapmasına neden oldu ve bu anlaşma, ülkenin ekonomisini yeniden canlandırmak için gerekli olan mali destek sağladı. IMF desteği, Türkiye'nin ekonomik krizi atlatmasına yardımcı oldu, ancak krizden sonra ülke uzun bir süre boyunca ekonomik istikrarsızlık yaşadı ve Türkiye'nin ekonomisi, hala küresel ekonomik dalgalanmalardan etkilenebilir. Krizin sonucunda Türkiye, IMF'den 16 milyar dolarlık kredi aldı ve ekonomide bir dizi yapısal reform gerçekleştirdi.

3.1 2001 Şubat Türkiye Ekonomik Krizinin Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri

2001 Şubat krizi, Türkiye ekonomisi üzerinde oldukça olumsuz etkilere sahip oldu. Krizin hemen ardından ekonomik faaliyetler durma noktasına geldi ve işsizlik oranları ciddi bir şekilde arttı. Kriz, Türk lirasının değer kaybetmesi ve faiz oranlarının yükselmesiyle sonuçlandı. Bunun sonucunda, enflasyon oranı arttı, işsizlik oranı yükseldi ve birçok şirket iflas etti. Ayrıca, krizin ardından Türkiye'nin kredi notu düşürüldü ve ülkenin yatırım ortamı olumsuz etkilendi. Ayrıca, yüksek enflasyon ve faiz oranları, Türkiye'nin uluslararası piyasalarda borçlanma maliyetlerini artırdı ve dış borçlarının geri ödenmesini zorlaştırdı. Bu durum, Türkiye ekonomisi için uzun vadeli bir sorun haline geldi. Krize ek olarak, Türkiye'nin siyasi istikrarsızlığı ve güvenlik sorunları da ülkenin ekonomik durumunu olumsuz etkiledi. Kriz sonrasında ekonomik istikrarın yeniden sağlanması yıllar aldı ve Türkiye'nin ekonomik büyüme oranları uzun süre düşük kaldı.

Bankaların mali durumları da krizden ciddi şekilde etkilendi. Bazı bankalar iflas etti veya devlet tarafından devralındı. Krizin ardından IMF, Türkiye'ye yardım paketi sağladı, ancak bu paketlere karşılık olarak sert ekonomik reformların uygulanması şart koştu.

Şubat 2001'de ekonomik durum sabit döviz rejiminin büyük bir hata olduğunu gösteriyordu; faiz ve enflasyon oranları da öngörüldüğü gibi düşmemişti. Türk parası yarı yarıya devalüe edilmiş, üretim ve istihdam azalmış, ticaret açığı ve ödemeler dengesi de olumsuz etkilenmişti. 1995 yılında %8,0 olan büyüme oranı, 1999 yılında %-6,3, 2000 yılında %-6,3'e, 2001 yılında ise rekor bir düşüş seviyesiyle olan %-9,5 olarak gerçekleşmişti.

Ayrıca, kamu maliyesi de kötüleşmişti. IMF tarafından verilen mali yardımlar, özellikle kamu harcamalarının kısılanması ve vergi gelirlerinin artırılması gibi koşullara bağlıydı. Bu koşullar nedeniyle, kamu hizmetleri ve sosyal programlar azaltıldı ve işsizlik oranları arttı.

Cari işlemler dengesi de krizlerden zarar gördü. Ödemeler dengesi ve cari işlemler dengesi 1996 yılında -10.582 ve -2.437; 1997 yılında -15.358 ve -2.638; 1998'de -14.220 ve 1.984; 1999 yılında -10.443 ve -1.360, 2000 yılında -22.341 ve -9.765 idi.

2001 yılında ise cari işlemler açığı 9,9 milyar dolar seviyesinde gerçekleşti. Bunun nedenleri arasında ihracatın azalması, ithalatın artması, turizm sektöründeki daralma ve yurtdışındaki siyasi belirsizlikler yer almaktadır. Kriz sonrasında ise Türkiye ekonomisi yavaş yavaş toparlanmaya başlayacak ve 2002 yılında AK Parti iktidarıyla birlikte reformlar gerçekleştirilerek ekonomide istikrarlı bir büyüme sağlanacaktır.

Büyüme oranı, cari işlemler ve ödemeler dengelerinden gözlemlendiği üzere ekonomi yine %30'a yakın enflasyon oranı ile rekabetçi bir ekonomi olmanın çok gerisinde kalmıştı. Yüksek enflasyon, Türkiye'nin ihracatının maliyetini artırdı ve ithalatın cazibesini artırdı. Bu da cari işlemler dengesinde sürekli bir açık yaratmıştır. Ayrıca, yüksek enflasyon nedeniyle reel faiz oranları yüksek kalmış ve bu da özel sektör yatırımlarını baskılamıştır. Bu da ekonomik büyüme oranlarını düşürmüştür.

Döviz kuru devalüasyonu Türk lirasının değerini azaltmış, böylece yurt dışındaki muadillerine döviz konusunda verilen taahhütler hem kamu hem de özel tarafların borç ödeme kabiliyetini azaltmıştı. Döviz kuru devalüasyonu, Türk lirasının yabancı para birimleri karşısındaki değer kaybı anlamına gelir ve bu durum, Türkiye'nin yabancı para birimi cinsinden borçlanmış olduğu kamu ve özel sektör borçları için geri ödeme kabiliyetini azaltır. Bu da Türkiye'nin özellikle dış borç ödemeleri açısından zor bir durumda kalmasına yol açar. Ayrıca, devalüasyon sonrası ithal edilen malların fiyatları da arttığından, bu da enflasyonu daha da artırarak ekonomik sıkıntıları daha da derinleştirir.

1971 yılında 3 milyar dolar olan Türkiye'nin toplam dış borcu, 2000 yılında 100 milyar dolara yükselmiş ve GSYİH'nin yaklaşık %60'ına ulaşmıştı. Bu da GSYİH'nin yaklaşık %60'ına denk geliyordu. Bu yüksek dış borç seviyesi de Türkiye'nin ekonomik krizlerine karşı daha savunmasız hale gelmesine neden olmuştu.

Hükümet, önceki kredileri geri ödemek için yurtdışından borç almak zorunda kaldı. Ancak bu durum Türkiye ekonomisini olası bir krizde dışa daha bağımlı ve kırılgan hale getirmişti, çünkü ülke borçlu durumdaydı ve faiz ödemeleri için döviz gerekiyordu. Bu nedenle, döviz kurlarındaki dalgalanmalar Türkiye ekonomisini olumsuz etkileme potansiyeline sahipti. Ayrıca, borç geri ödeme yükümlülükleri nedeniyle ekonomideki diğer sektörlerde yapılan yatırımlar kısıtlanmıştı. Bu durum uzun vadede ekonomik büyüme ve istihdam yaratma kapasitesini azaltmıştı.

Kişi başına düşen GSYİH %50 azalmış, mal ve hizmetlere olan talep azalmış ve üretim yavaşlamıştı. Bu dönemde enflasyon ve faiz oranları da yüksek kaldı ve düşürülemedi (enflasyon oranı yaklaşık %30 idi ve faiz oranları 2001 yılı sonunda farkı karşılayacak kadar yüksekti).

Krizin etkisiyle mal ve hizmetlere olan talep de azalmış, bu da üretimi yavaşlatmıştı. Ayrıca enflasyon oranları da yüksek kalmış ve düşürülemedi. Krizin patlak vermesinden önce enflasyon oranı yaklaşık %40

seviyelerindeyken, kriz sonrasında %60'lara yükselmişti. Faiz oranları ise 2001 yılı sonunda farkı karşılayacak kadar yüksekti.

Merkez Bankası, IMF kurallarına tam olarak uyum sağlamak amacıyla piyasalara oldukça geç müdahale etmiş ve kur krizini yönetememiştir. Ancak, sonunda kur çıpasını terk etmeye karar vermek de IMF'in önerisiydi. IMF'den (18 milyar dolar) mali yardım alındı. Yine de bu ekonomik durum IMF politikalarının başarısızlığına yolculdu.

Oysa IMF'nin Türkiye'ye verdiği mali yardımın başarısızlıkla sonuçlanmasının sebebi sadece IMF politikaları değildi. Bu süreçte, Türkiye'deki siyasi istikrarsızlık, yüksek kamu borcu, zayıf bankacılık sistemi ve yolsuzluk gibi diğer faktörler de önemli bir rol oynadı. Bununla birlikte, IMF'nin önerdiği politikaların etkinliği de tartışmalıdır. Özellikle, ekonomik kemer sıkma politikalarının, krizin etkilerini daha da derinleştirdiği ve toplumsal adaletsizliğe neden olduğu iddia edilmektedir.

Kriz Türkiye'deki sosyal ve siyasi yapının da etkilenmesine neden oldu. Halk arasında hoşnutsuzluk arttı ve hükümetin desteği azaldı. Bu durum, 2002 genel seçimlerinde iktidar partisi olan AK Parti'nin zaferine yol açtı. AK Parti, ekonomik reformlara ağırlık vererek Türkiye'nin ekonomik yapısını daha sağlam ve sürdürülebilir hale getirdi. Bu reformlar arasında kamu harcamalarının azaltılması, vergi reformu, bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması ve iş dünyasına daha fazla özgürlük verilmesi gibi önemli adımlar yer aldı.

3.2 2001 Şubat Türkiye Ekonomik Krizi Sonrası Alınan Tedbirler

2001 ekonomik krizi Türkiye'de önemli yapısal reformların yapılması gerektiği gerçeğini bir kez daha göz önüne sermiştir. Kriz sonrası hükümetler, özellikle IMF ile imzalanan Stand-By Anlaşmaları kapsamında, kamu maliyesinin sürdürülebilirliğini sağlamak, bankacılık sektörünü yeniden yapılandırmak, özelleştirmeleri hızlandırmak ve ekonomik büyümeyi desteklemek için bir dizi reform gerçekleştirdiler.

Bu reformlar arasında, kamu maliyesinin konsolidasyonu, vergi reformu, bankacılık sektörü reformu, sermaye piyasası reformu, özelleştirme, rekabet politikaları ve enerji sektörü reformu yer almaktadır. Bu yapısal reformlar, Türkiye'nin ekonomik kriz sonrasında istikrarlı bir büyüme patikasına girmesine yardımcı oldu.

4 2008 Küresel Mali Kriz

4.1 2001 Şubat Türkiye Ekonomik Krizi Sonrası Alınan Tedbirler

2001 ekonomik krizi Türkiye'de önemli yapısal reformların yapılması gerektiği gerçeğini bir kez daha göz önüne sermiştir. Kriz sonrası hükümetler, özellikle IMF ile imzalanan Stand-By Anlaşmaları kapsamında, kamu maliyesinin sürdürülebilirliğini sağlamak, bankacılık sektörünü yeniden yapılandırmak, özelleştirmeleri hızlandırmak ve ekonomik büyümeyi desteklemek için bir dizi reform gerçekleştirdiler.

Yukarıda da belirtildiği gibi, 2002 yılında iktidara gelen AKP hükümeti, önlerinde 1999 ve 2001 yıllarında IMF stand-by anlaşmasına uygun olarak piyasa ekonomisinin daha iyi işlemesi, dışa dönük ve küreselleşme için yeniden yapılandırılmış bir ekonomi bulmuştur. Bu nedenle AKP'ye ekonomik yeniden yapılanmayı başlattığı için değil, daha önce başlamış olan ekonomi politikalarını ve reformları sürdürdüğü için kredi verilmelidir. Benzer şekilde, AB ile daha yakın ilişkiler de sağlanmış ve Türkiye 1999 Helsinki Zirvesi'nde "aday üye" olarak aday gösterilmişti.

Yıl	GSYİH milyar ABD doları (1)	GSYİH'nin Büyüme Hızı (%2) (2)
1999	247.5	-3.4%
2000	265.4	6.8
2001	196.7	-5.7
2002	230.5	6.2
2003	304.9	5.3
2004	390.4	9.4
2005	481.5	8.4
2006	526.4	6.9
2007	648.6(3)	4.7
2008	742.1	0.7
2009	616.8	-4.7

(1) Mevcut GSYİH (TL cinsinden, alıcıların fiyatları) ve cari döviz kuru esas alınarak hesaplanmıştır.

(2) Reel GSYİH bazında TL cinsinden hesaplanır.

(3) GSYİH seviyesindeki ve büyüme oranındaki artışın büyük bir kısmının, GSYİH ve GSMH'yi hesaplama yöntemindeki bir değişiklikten kaynaklandığını unutmayın.

Kaynak: TÜİK (internet)

Tablo 1: GSYİH (ABD doları cinsinden), GSYİH'nin Büyüme Oranı 1999-2009

Başlangıçta, AKP hükümeti, aşırılıkçı dini köklerine rağmen, Türk halkı tarafından "merkez sağ" politika ve stratejiler olarak değerlendirilen şeye bağlı kaldı. Siyasi vurgu özel sektör yanlısı, İKI yanlısı, ABD yanlısı, AB

yanlısı ve NATO yanlısıydı. Özelleştirme programına devam ettiler ve hızlandırdılar, İKİ'ların girişini teşvik ettiler ve küreselleşmenin ortaya çıkmasıyla birlikte Türkiye ekonomisine finansal fon ve dış kredi girişini teşvik ettiler. Tüm bu politikalar ve kalkınma stratejileri prensip olarak doğru yöneydi. İncelenen dönemde ekonominin büyümesi ile ilgili temel ekonomik göstergeler Tablo 1'de sunulmuştur.

Türkiye ekonomisinin zenginleşmesinin birkaç nedeni vardı. Birincisi, yüzeyde, iktidardaki tek bir güçlü partinin, istikrarsız veya güvenilmez görünen kısa bir süre sonra, siyasi istikrarı vardı. İkincisi, bir önceki koalisyon hükümetinde IMF stand-by anlaşmasına uygun olarak başlatılan ekonomik yeniden yapılandırma tedbirleri meyvelerini vermeye ve olumlu sonuçlar vermeye başlamıştı. Üçüncüsü, dünya, Güneydoğu Asya ülkelerinde ortaya çıkan 1997-8 küresel mali krizinden tamamen kurtulmuştu. Bu nedenle hem DPI'lar hem de finansal akışlar zaten yükselmeye başlamıştı. Böylece Türkiye, "yükselen pazar" statüsüne ulaştığı için her ikisinin de büyük akışlarını çekebildi.

Türkiye'nin ABD doları cinsinden toplam GSMH'sı, Türkiye'yi en büyük GSMH seviyesine sahip 20 ülke arasına yerleştirdi, dolayısıyla G20'nin bir üyesi oldu (örneğin, 2007'de Türkiye 17. sıradaydı (IMF, World Economic Outlook, 2007). Şu anda Türkiye 16. sırada yer alıyor. (IMF, aynı yerde, 2009).

Eylül 2008 küresel ekonomik kriziyle daha yakından ilgili olarak, AKP hükümeti, Türkiye ekonomisini böyle bir kriz için kırılğan bırakan bir küreselleşme ve kalkınma stratejisi izlemiştir. AKP hükümeti, söz konusu yıllar içinde önemli ölçüde artmaya devam eden İKDP'lerin teşvikine ek olarak, çok yüksek faiz oranlarını sürdürerek finansal fon ve kredi akışını aşırı teşvik etmiştir. Bu, Türkiye'ye büyük bir mali fon akışı sağladı ve bu da ithalattaki artışı ihracatın çok üzerinde finanse etti. Fon akışı, ithalatın artırılması (çoğu enerji, bileşenler, girdiler ve yatırım malları) dahil olmak üzere bu politika, GSMH büyüme oranlarının nispeten yüksek seviyelere çıkarılmasında kesinlikle etkili oldu. Aynı zamanda, özelleştirme çabaları da hızlandı ve DPI akışı ve özelleştirme el ele gitti. DPI akışları için yıllık rakamlar aşağıda sunulan Tablo 2'den takip edilebilir.

Ancak altyapı yatırımlarını ve diğer harcamaları finanse etmek için AKP hükümeti de büyük miktarlarda hem iç hem de dış borçlara başvurdu. Dış ve iç borç rakamları (hem kamu hem de özel) sütunlarında (II) ve (III) ve d (IV), yine Tablo 2'de verilmiştir.

	(I)	(II)	(III)	(IV)
Yıl	DPI akışı Milyon ABD doları	Brüt Kamu Dış Borcu Milyar ABD Doları	Brüt Kamu İç Borcu Cinsinden Milyar ABD Doları	Özel Sektör Dış Kredileri Milyar ABD Doları
2002	939	88.4	54.8	29.2
2003	1.322	96.2	144.5	30.0
2004	2.005	102.9	174.9	36.8
2005	8.967	99.0	193.6	50.6
2006	19.261	108.6	190.8	82.2
2007	19.941	133.7	234.6	121.4
2008	16.955	151.2	196.5	140.1
2009	6.858	146.0	230.7	127.7

Tablo 2: Yıllık İDPI Akışı, Dışsal ve İç Borçlar, 2002-2009 **Kaynak:** Maliye Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı ve Hazine Müsteşarı

	(I)	(II)	(III)	(IV)
Yıl	Toplam İhracat (1) (fob)	Toplam İthalat (ceğer)	Ticaret Dengesi	Cari Hesap Bakiyesi
2001	34.729	38.092	-3.363	-3.760
2002	40.719	47.109	-6.390	-626
2003	52.394	65.883	-13.489	-7.515
2004	68.535	91.271	-22.736	-14.431
2005	78.365	111.445	-33.080	-22.309
2006	93.612	134.669	-41.056	-32.246
2007	115.361	162.213	-46.852	-38.434
2008	140.800	193.821	-53.021	-41.959
2009	109.647	134.497	-24.854	-13.991
2010	120.925	177.277	-56.356	-48.561

(1) 1996 yılından bu yana, dolayısıyla bu Tabloda ele alınan yıllarda, bavul satışlarının (yani turistlere satılan malların) toplam ihracata da dahil edildiğini unutmayın.

Tablo 3: İhracat, İthalat, Ticaret ve Current Hesap Bakiyesi 2001-2010 milyon ABD doları cinsinden tüm rakamlar **Kaynak:** Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), internet üzerinden

Bu politika, Türk hükümetinin ticaret ve cari hesap açıklarında büyük bir artışa neden olarak yükselen toplam ithalat seviyesini finanse etmesini sağladı. Türkiye'nin ihracat, ithalat, ticaret ve cari işlemler dengesi aşağıdaki Tablo 3'te verilmiştir.

Dış finansal fonların, kredilerin, portföy yatırımlarının akışını sürdürmek ve ayrıca devlet tahvillerinin ve hazine bonolarının satışını cazip hale getirmek için, faiz oranı dünya piyasalarında genel olarak geçerli olanın çok üzerine çıkarıldı. Bu, gelen döviz akışları tarafından finanse edilecek olan yıllık dış borç ve faiz hizmetlerinin yüksek hacimleri anlamına gelir. Ancak bu politika, Eylül 2008 küresel ekonomik krizi patlak verdiğinde, bunun sonucunda İKİ'lar, finansal akışlar ve ihracattaki düşüşler nedeniyle Türkiye ekonomisini kırılgan hale getirmiştir (Tablo 2 ve 3). Yukarıda açıklanan yanlış küreselleşme stratejisinin bir diğer önemli olumsuz etkisi de özellikle istihdam ve işsizlik alanında kendini göstermiştir. Kriz öncesi dönemde ihracatın yanı sıra İKİ ve finansal fonlar aracılığıyla büyük miktarlarda döviz girişi dövizin değerini düşürmüştü. Döviz "düşük değerli" ve Türk lirası "aşırı değerli" hale gelmişti. Aşırı değerlenen liranın daha önemli olumsuz etkisi tarım sektörü üzerinde oldu. Tarımsal destek fiyatlarının dünya fiyatlarına uygun olması gerektiğinden, aşırı değerlenen lira aslında Türk lirası açısından çok düşük destek fiyatları anlamına geliyordu. Aynı zamanda, gelir vergileri hiçbir zaman yeterince artırılmadığından, vergi geliri büyük ölçüde dolaylı vergilerin yükseltilmesi yoluyla elde edildi. Bu, söz konusu dönemde, tarımda ve imalatta önemli bir maliyet unsuru olan petrol ve dizel yakıt üzerindeki anormal derecede yüksek dolaylı vergilere neden oldu. Böylece tarım sektörü, hem lira bazında anormal derecede düşük destek fiyatları hem de artan maliyetler nedeniyle sıkışmış ve hem tarımsal gelirleri hızla azaltmıştır. Sonuç olarak, tarım sektörünün büyüme hızı 2002 yılından bu yana önemli ölçüde düşmeye başlamış, tarımsal istihdamı da düşürmüş ve dolayısıyla toplam işsizliği artırmıştır. Böylece, aşağıda Tablo 4'te gösterildiği gibi, artan işsizliğin eşlik ettiği bir GSMH büyüme dönemine tanık olduk.

Yıl	2002	2006
(1) Toplam Sivil İş Gücü	24.234	25.075
(2) Toplam İstihdam (3+4)	21.975	22.800
(3) Tarımsal Emp.	7.961	6.488
(4) Agr. Olmayan. Emp.	14.014	16.372
(5) İşsizlik (1-2)	2.259	2.127
(6) İşsizlik Oranı (5) ÷ (1)	9.3%	8.8%
(7) Emp istemeyen işsizler.	944	1.912
(8) Toplam (daha geniş tanım) (5) + (7)	3.203	4.127
(9) Unemp. Oran (Daha geniş tanım (8) ÷ (1)	13.2%	16.5%

Tablo 4: İstihdam ve İşsizlik, 2002, 2006 Kaynak: DPT, İlgili Yıllık Programlar, 2003, 2007.

Bu nedenle Türkiye'nin 2008 küresel ekonomik krizi ile karşı karşıya kalmasının yanı sıra büyük bir dış ve iç borç, dış borcun karşılanması için büyük yıllık ödemeler, bu ödemeleri yapmak ve cari açığın döviz gereksinimlerini karşılamak için DPI ve finansal fonların geniş akışına aşırı bağımlılık, hem de büyük miktarda işsizlik.

4.2 2008 Küresel Ekonomik Krizin Türkiye Ekonomisine Etkileri; Uygulanan Önlemler ve Elde Edilen Sonuçlar

Eylül 2008 küresel ekonomik krizi Türkiye ekonomisini iki önemli açıdan vurmuştur. Birincisi, hem DPI akışındaki (Tablo 2) hem de finansal fonlardaki düşüştü ve böylece döviz arzını azalttı. İkincisi, toplam ihracattaki düşüştü (Tablo 3). Çünkü Türkiye'nin ihracatının büyük bir kısmı, ciddi bir mali krizin yanı sıra resesyonla karşı karşıya kalan AB ülkelerine gitti. İİA ve Türkiye'ye yapılan mali fonların büyük bir kısmı da AB'den aktı. İhracattaki düşüş, ithalatını finanse etmek için Türkiye'ye döviz arzını ve dış borcun yıllık geri ödemelerini daha da sıkıştırdı. Sonuç olarak, ithalat, dolayısıyla GSMH ve sanayi üretimi önemli ölçüde azalırken, işsizlik daha da arttı. Aslında Türkiye, GSMH ve sanayi üretimi düzeyindeki düşüş açısından küresel ekonomik krizden en kötü etkilenen ülkelerden biriydi (re: Tablo 1, 2008, 2009 rakamları).

Bununla birlikte, Türkiye, çeşitli nedenlerden dolayı küresel ekonomik krizden oldukça hızlı bir şekilde kurtuldu. Birincisi, Türk finans sektörü, bankaların 1999 ve 2001 IMF stand-by anlaşması ile tutarlı bir şekilde yeniden yapılandırılmasının bir sonucu olarak zaten güçlü hale gelmişti. Türk bankalarının Avrupa bankalarına kıyasla bir avantajı daha vardı. Yasaya göre, yurtdışındaki bankalardan türev ve değerli kağıtlar satın almalarına izin verilmemektedir.

İkinci olarak, küresel ekonomik krizin patlak vermesinin hemen ardından, Türkiye Merkez Bankası faiz oranını düşürme politikası uygulamaya başlamıştır (2008'de nominal olarak %16 iken Kasım 2010'da %5,75'e düşmüştür; TCMB: internet).

Üçüncüsü, Türk hükümetinin krizle başa çıkmadaki tutumu çok önemliydi. İlginçtir ki, küresel krizin ardından IMF, muhtemelen 20 milyar ABD dolarının üzerinde yardım vermek ve başka bir stand-by anlaşması yapmak için Türkiye ile uzun müzakerelere başladı. Müzakereler uzadı ve iki kez boşuna kesildi. O dönemde AKP hükümeti,

29 Mart 2009'da belediye seçimlerine gireceği için bütçe harcamalarının sıkı IMF kontrolleri altına girmesini istemiyor gibi görünüyordu. AKP belediye seçimlerini kolayca kazandı (Hiç, 2009). Ancak yerel seçimlerden önce ve özellikle sonra AKP hükümeti, hükümet harcamaları ve bütçe açıkları konusunda kendi kendine dayattığı disiplini uyguladı.

Bir diğer önemli neden ise Türk hükümetinin AB üyeleri ve Avrupa dışındaki ülkelere ihracat fırsatlarını artırma çabasıydı. Ayrıca Rusya, Yakın ve Orta Doğu ve Kuzey Afrika Müslüman ülkeleri ile ekonomik ilişkilerini güçlendirmeye çalıştı.

Ve nihayet bir faktörümüz, bu sefer Türkiye'nin lehine işleyen bir dış faktörümüz daha vardı. Çeşitli nedenlerden dolayı DPI ve finansal fonlar bir kez daha Türkiye'ye akmaya başladı. Birincisi, Türkiye siyasi istikrarın yanı sıra göreceli bir ekonomik güç de gösterdi. Bu, Yunanistan, İspanya ve Portekiz de dahil olmak üzere Euro bölgesindeki bazı Avrupa AB üye ülkeleriyle taban tabana zıttı. İkincisi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası faiz oranını düşürmüş olsa da, dünya faiz oranlarına kıyasla hala yüksekti. Böylece, Türkiye daha yüksek karlılık ve göreceli bir güvenlik sundu. Öyle ki, son yıllarda ve aylarda Türk ticareti ve cari bir sayım açığı, GSYİH büyüme oranındaki kayda değer artışın yanı sıra fiyat artışlarıyla birlikte tekrar arttı. Türkiye ekonomisinin görece olarak konumlandırılabilirliği hakkında bir zamanlar Türkiye ekonomisinin kırılganlığı hakkında C bir kez daha dile getirilmeye başlandı. Karşı önlem olarak, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası bu kez özel harcamaları, büyümeyi, fiyat artışlarını ve cari açığı kontrol etmek için bankaların hem faiz oranını hem de yasal mevduat rezerv oranlarını yükseltti.

5 Sonuç

Tüm bu krizlerden Türkiye ekonomisi ile ilgili olarak ise aşağıdaki gözlem ve sonuçlar çıkarılabilir:

- Türkiye, yanlış ekonomik stratejiler uyguladığı veya doğru küreselleşme stratejilerini yanlış uyguladığı için krizlerden ciddi şekilde etkilendi. Ancak krizlerin hemen ardından Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası faiz politikasını düzeltti. Bu tersine dönüş ve güçlü bir Türk bankacılık sektörü kısa sürede tutundu. Bu nedenle, Türk hükümetinin IMF ile stand-by anlaşması yapmaktan kaçınmış olmasına rağmen, hızlı bir yükselişle krizin etkileri tamamen telafi edilebildi
- Türkiye bir stand-by anlaşması yapmış olsaydı, toparlanma kesinlikle daha da hızlı olabilirdi, ama anlaşmasız da toparlanabildi, bu aynı zamanda Türk toplumunun ve halkının "dinamizminin" bir sonucudur.
- Ancak Türk hükümetinin daha doğru ekonomik ve uluslararası politikaları, büyüme oranını daha da yüksek seviyelere çıkarabilirdi. Bu politikalar arasında daha uygun yabancı yatırım politikaları, üretim ve ihracata daha fazla vurgu, yolsuzluk ve partizanlığın ortadan kaldırılması, ABD ve AB ile daha güçlü siyasi ve ekonomik bağlar bulunmaktadır.

Kaynakça

- Hiç, Mükerrerem (2008), Türkiye Ekonomisi ve Siyaseti Üzerine Bir Araştırma, 1923-2007, Create-Space, Amazon.
- ——— (2009) Küresel Ekonomik Kriz ve Türkiye (Global Economic Crisis and Turkey), İstanbul, Beykent Univ. publication.
- İstatistikler için (hepsi internet üzerinden).
- IMF, Dünya Ekonomik Görünümü, 2007 ve 2009.
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu: Turkish Statistics Institution).
- TCMB (Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası: Turkish Central Bank).
- HM (Hazine Müsteşarlığı: Hazine Müsteşarı).